

August Borms vóór zijn proces in september 1919

Het einde van de Flamenpolitik

In de zomer 1918 is het zondermeer duidelijk dat de klad zowel in de Flamenpolitik als in het activisme zit. Sommige activisten voelen de bui al hangen en bereiden een strategische aftocht al voor. Zo huurt ondervoorzitter van de Raad van Vlaanderen, René De Clercq eind mei al een onderkomen voor zijn gezin in Bussum (NI). De 11 juliviering van 1918 was niet meteen een echt succes. De Flamenpolitik wordt in Duitsland meer en meer beschouwd als een sta-in-de-weg voor vrede. Op 11 juli had Rijkskanselier Georg von Hertling voor de Rijksdag onomwonden het volgende verklaard: *België is in onze hand het vuistpand voor de toekomstige vredesonderhandelingen. Een 'vuistpand' betekent de garantie tegen zekere gevaren, en dat men alzo slechts loslaat, wanneer deze gevaren opzij gezet zijn. Het vuistpand België betekent aldus voor ons: wij moeten er ons in de vredesvoorwaarden tegen verzekeren, dat België niet meer het opmarsgebied van onze vijanden wordt, niet alleen in militaire zin maar ook in economische zin. Wanneer wij met België in een nauwe verhouding treden op economisch gebied, is dat geheel en al ook in belang van België zelf, en wanneer het gelukt dat wij ons met België ook over de politieke vragen verstaan, zo hebben wij de vast hoop dat wij daarin de beste waarborg tegen toekomstige gevaren zullen hebben, die ons vanuit Engeland en Frankrijk bedreigen kunnen.*

Aan de toekomstige sociaaldemocratische regeringsleider Philip Scheidemann verduidelijkt hij: *In het begrip 'vuistpand' ligt besloten: datgene wat men als pand heeft, en niet wil behouden, wanneer de vredesonderhandelingen tot een gunstig resultaat leiden. Wij zijn niet van plan België in één of andere vorm te behouden. Wij wensen dat een na de oorlog verzezen België, als een zelfstandig staatswezen aan geen mogendheid als vazal onderworpen zal zijn, en met ons in goede, vriendschappelijke betrekkingen zal leven.*

Koude douche bij de activisten. *Het schandelijkste, snoodste verraad aan de Germaanse volksstam gepleegd, vinden de radicale Jong-Vlamingen.* Op 8 augustus beleeft het Duitse leger zijn 'zwarte dag' aan het Westfront. Zij pogen in die periode ook de werking van de Raad van Vlaanderen stil te leggen maar die komt wel nog officieus bijeen bvb. op 9 september. Op 10 augustus ontvangt Hertling August Borms en Arthur Claus¹ in Spa. Een dissidente ambtenaar van de Ziviverwaltung in Brussel had hem intussen een veelbetekend rapport gestuurd: *Bleiben wir im lande, dann haben wir uns in den Activisten aus Werkzeugen herren geschaffen, nach denen Pfeiffe wir tanzen müssen, bleiben wir nicht im Lande, dann ist die Flamenpolitik als deutsche Bewegung gebrandmarkt und tot...* Een verveelde Hertling belooft zijn bezoek dat hij de activisten nooit in de steek zal laten maar zodra ze de deur uit zijn beveelt hij zijn ondergeschikten hem nooit meer over de Vlaamse zaak te spreken... Op zijn proces zal Borms stellen dat hij toen pleitte 'voor een federatie van Vlaanderen en Wallonië onder één vorst nl. Albert I'.

De laatste maanden van het activisme

Van 14 tot 16 augustus brachten August Borms, Hector Plancquaert en Hildeward Van der Spurt² een bezoek aan 'een vooruitspringende hoek' aan het front bij Ieper. Generaal Luddendorff was de initiatiefnemer. Bedoeling was de Vlamingen, bij het aanzicht van hun vernielde land, nog eens in te peperen dat bij elke toekomstige wending in de oorlog en de verdere geschiedenis hun lot verbonden was met dat van de Duitsers. Het hing ook van de Duitse militaire strategie (snelle of trage aftocht) af in hoeverre het gehele Vlaamse land in puin zou worden gelegd...³ Op zijn proces redeneert Borms ook in die zin: 'Het had weinig gescheeld of België was bij de Duitse terugtocht te vuur en te zwaard geheel verwoest. Slechts de ineenstorting van Duitsland verhinderde dit. Hadden wij ongelijk te pogen dit te voorkomen?'

Wijken als een stormram

Op 18 oktober kwam de *Raad van Vlaanderen* de voorlaatste maal bijeen. Men ergert zich voornamelijk aan het feit dat August Borms van de Duitsers niet de mogelijkheid heeft gekregen een effectieve Vlaamse Rijkswacht uit de grond te stampen, gerekruteerd uit geradicaliseerde Vlaamse krijgsgevangenen. In mei deed Berlijn nog een belofte aangaande 150 man. In september kan er uiteindelijk één compagnie opgericht worden... De Clercq verwoordt de toestand als volgt: *Wij wijken slechts achteruit als een stormram, om met één haal de reeds gebarsten vesting van het Belgicisme stuk te stoten. Wanneer wij terug komen met die geweldige slag, dan valt de muur, die ons afsluit van het Vlaamse volk; dan valt hij in gruis en Vlaanderen zal voor goed vrij zijn...* Op 24 oktober grijpt de laatste vergadering plaats... Er worden schikkingen getroffen inzake de komende vlucht en het verder zetten van de activiteiten van de *Raad* in ballingschap. Men gelooft dan nog dat de Duitsers in de vredesbesprekingen amnestiemaatregelen voor de activisten zullen integreren. Borms die op 22 oktober moet gaan spreken aan de universiteit van Bonn, maakt van de gelegenheid gebruik om zijn echtgenote onder te brengen in een *Katholisches Gesellen Haus* in Keulen en eveneens zijn kinderen te beschermen tegen mogelijke represailles. Borms zal nog even terugkeren om op 8 november zijn gezin te gaan bezoeken en komt met zijn vrouw terug naar Brussel⁴. Op 6 november, toen verdere regelingen werden gemaakt voor het 'Vlaamsch Comité'⁵ dat de activistische strijd zal verder zetten, bevestigde Borms, wiens vertrek nochtans al geregeld was, zijn voornemen om in Brussel te blijven. Hij vraagt zijn kompanen om, indien hem iets mocht overkomen, voor zijn gezin te willen zorgen. Het is deze moedige beslissing, mogelijk gemaakt door zijn sterk geloof⁶, die Borms' status binnen het jonge Vlaams-nationalisme nog fel doet stijgen.

Borms ondergedoken

Na zijn terugkeer duikt Borms, apart van zijn vrouw onder In de Jerichostraat nr 10 (thans een deel van de Dansaertstraat). In dit pand, dat alleen door Jozef Wostyn (43 jr.), schilder en gewezen bediende van het activistisch bestuur, wordt bewoond. Borms betreft op een hoger verdiep 2 kamers. Inmiddels had hij zijn baard afgeschoren, de schuilnaam Gustaaf Cathoc en het wachtwoord 'vrij of dood' voor bezoekers aangenomen. Hij lijdt intussen een vrij normaal leven: gaat naar de mis en het theater, koopt dagelijks zijn krant en vergadert met o.m. Hugo Van den Broeck en de leider van de activistische propaganda Arthur Faingnaert⁷. Hij plant zelfs een reis naar de ballingen in Nederland... In ieder geval wordt er in het pand veel papier verbrand... Op dat moment is er nog een geheim activistisch netwerk actief dat contact zoekt met *Het Vlaamse Front* en verscheidene sluikeblaadjes produceert zoals *De Vliegende Aktivist*, *Vrij Vlaanderen*, *De Vrije Stem*. Over de precieze oorzaak van zijn aanhouding doen verschillende versies de ronde o.m. verraad.

De aanhouding

Feit is dat de Belgische Staatsveiligheid niet stil zit⁸. Op 8 februari 1919, precies één jaar na zijn arrestatie tijdens de oorlog, wordt hij gearresteerd door de militaire veiligheid. Die dag zou men de verjaardag van zijn vrouw vieren, waarvoor de Wostyns speciaal een krentenbrood hadden gekocht. Op zijn proces karakteriseren zowel Borms als Wostyn de aanhouding als 'beestachtig' en 'een staal van terrorisme'. *Het dagblad Ons Vaderland*⁹ van het *Vlaamse Front* verslaat de aanhouding als volgt: 'Sedert enige tijd reeds werd de woning van Borms zorgvuldig bewaakt. Gisterenmiddag, hoewel hij zijn snor en baard laten scheeren had, werd hij door de agenten der Militaire veiligheid herkend op het ogenblik dat hij zijn huis binnentrad. Enkele ogenblikken later kwamen ook de agenten binnen en hielden hem aan. Borms verzette zich geenszins 'Dat moest ervan komen' zei hij, en ging gelaten mee naar de Militaire veiligheid; Hij zelf en zijn huis werden zorgvuldig onderzocht. Op hem werden *visietkaartjes* gevonden met zijn titel van zaakgelastigde voor nationaal verweer, lid van de *Raad van Vlaanderen* en ook een Amerikaans boksijzer. In zijn huis werd beslag

gelegd op brieven en foto's'. Borms offerde op zijn proces dat zelfs *Le Soir* schreef 'dat toen ik aangehouden werd, men kon constateren 'dat ik in een kaal, armoedig huis woonde en slecht in mijn meubelen zat. Mijn kinderen aten ratatoue. Neen, ik heb mijn toestand niet verbeterd...'

Borms aanhouding maakte veel ophef in binnenland maar ook bvb. bij de ballingen in het buitenland. Waar het eerste proces tegen Robert De Waele¹⁰ op 23 januari nog voor de krijgsraad werd gevoerd met militaire aanklagers (De Waele kreeg meteen de doodstraf), zou het proces Borms een assisenzaak worden met alles erop en eraan... Borms zelf was klaar 'om het komende offer op zich te nemen', feitelijk de verantwoordelijkheid op zich te nemen voor het gehele activisme en daardoor de andere actoren een groot stuk uit de wind te zetten. Borms zit grotendeels gevangen in Vorst-Sint-Gillis maar wordt in juli voor vier weken overgebracht naar de Antwerpse Begijnenstraat 'om de voorbereiding van het proces te vergemakkelijken'. Het assisenproces, gehouden in het Brusselse Justitiepaleis, zal plaatsgrijpen van 2 tot 6 september 1919.

Joost Vandommele

¹ Arthur Claus (Sint-Niklaas 4 maart 1861 - Hamburg 11 september 1932) doceerde neurologie en psychiatrie aan de vernederlandse universiteit Gent. Claus stond al langer argwanend tegenover de Duitse machinaties.

² Hector Plancquaert (Wortegem 21 december 1863 - Outer 3 juni 1953) was een radicaal Daensist die in het laatste oorlogsjaar tot het activisme was toegetreten; Hildeward Van der Spurt (geen biografische gegevens) was een tandarts die deel uitmaakte van het Gentse Jong Vlaanderen.

³ Brief van Ludendorff aan GG von Falkenhausen dd. 8 juli 1918 geciteerd in *Brieven van de Heide VII* van A Faingnaert in *De Noorderklok* dd.22 september 1929.

⁴ Op het Bormsproces vraagt de voorzitter: 'Bij de Wapenstilstand vluchtet gij naar Duitsland?' BORMS 'Neen, ik ging er naar mijn familie. Dat was voor de wapenstilstand.'. Borms reisde onder schuilnaam en kon o.m. gebruik maken van papieren afgeleverd door de Spartacisten en terugreizen (in beestenwagens) met gerepatrieerde arbeiders.

⁵ Het Vlaamsch Comité wordt financieel gesteund door de Duitsers die het evenwel liever een gematigder, passivistische koers à la Van Cauwelaert zouden zien varen.

⁶ In het cynische 2018 wordt over dit geloof en romantiek wel eens lacherig gedaan maar feit is dat deze elementen toen bij mensen zoals Borms, Cyriel Verschaeve e.a. een geweldige kracht betekenden.

⁷ Hugo van den Broeck (Antwerpen 15 november 1891 - Maastricht 22 september 1960) leider van het activistische *Vlaams Persbureau* vluchtte in het voorjaar 1919 naar Nederland en Arthur Faingnaert (Sint-Martens-Lierde 4 januari 1883 - Amersfoort 4 januari 1971) leider van het activistische *Centraal Vlaams Propagandabureau* zal slechts in maart 1919 eveneens naar Nederland vluchten.

⁸Zelfs tot april 1921 trachtten betaalde agenten van de staatveiligheid twee keer tevergeefs in te breken bij Godfried Rooms om documenten te bemachtigen waarin zij het bewijs hoopte te vinden van een vermeende anti-Belgische samenzwering van de regering van de Weimar-republiek met activistische ballingen.

⁹ Volgens *Ons Vaderland* van 12 februari 1919 werd Borms aangehouden bij zijn vrouw en kinderen in de Rogierlaan, 306 in Schaarbeek.

¹⁰ Robert De Waele (Aalst 29 augustus 1891 -- Schellebelle 29 november 1963) was een landbouwingenieur die gedoceerd had aan de vernederlandse universiteit.